

In deze hoofdstukken vindt u de Drentse nederzettingen die in het schuldmuddenregister en/of in het bischoppelijk belastingregister van omstreeks 1450 vermeld zijn. Bij elke nederzetting is aanvullende informatie geplaatst, verkregen uit beschikbare gepubliceerde bronnen.

Alle kaartjes die in dit artikel zijn opgenomen zijn gemaakt met een GIS programma en met 300 dpi afgebeeld in een publisher bestand en daarna in pdf formaat gepubliceerd. In februari 2024 zijn alle pagina's omgezet in een afbeelding als jpg bestand, vanwege de omvang van elk totaal deel.

Wanneer u belangstelling hebt voor een kaartje uit deze serie, dan kunt u die gratis verkrijgen door een email te sturen naar info@dorpshistorie.nl.

Ook wanneer u een aangepaste kaart van een bepaald gebied wilt hebben dan kan dat ook, mits die alleen gebruikt wordt voor historisch onderzoek of publicaties.

Om een compleet beeld te krijgen van de ligging van alle nederzettingen in Drenthe in de middeleeuwen zijn ook de overige Drentse nederzettingen vermeld, voor zover deze duidelijk een Saksische of Frankische basis hebben.

De nederzettingen langs de Reest en in de kop van Overijssel zijn in het 10e hoofdstuk vermeld.

De basis van de kaartjes is de kadastrale kaart van 1832 op een achtergrond van de Actuele Hoogtekaart van Nederland, of op een achtergrond van de huidige topografie, wanneer daardoor een beter herkenbare situatie kan worden bereikt. In een paar gevallen was geen kadastrale kaart 1832 beschikbaar en is gebruik gemaakt van bewaard gebleven andere kadastrale kaarten van latere datum, grotendeels uit 1880.

De later ontstane dorpen, zoals de veenontginningsdorpen en heideontginningsdorpen blijven buiten beschouwing. Daarvan is de historie veelal compleet beschreven en te vinden in andere publicaties.

Het gebied Aalden-Zweelo is vermoedelijk altijd bewoond gebleven door nazaten van het volk dat daar al duizenden jaren voor Christus een woonplek had gevonden. Archeologische vondsten wijzen in die richting. Mogelijk moet het beeld van Drenthe worden bijgesteld dat het in de eerste eeuwen na Christus bevolkt is geworden door Saksische landverhuizers, die hier een door de oorspronkelijke bewoners verlaten gebied aantreffen. Voor de nederzettingen aan de randen van de Drentse hoogvlakte zal dat beeld wel juist zijn, maar voor de nederzettingen in het centrale deel van deze hoogvlakte is dit waarschijnlijk niet het geval. Wel kunnen Saksische landverhuizers zich tussen en naast deze oorspronkelijke nederzettingen op de hoogvlakte hebben gevestigd. In een belastingregister van omstreeks 1450 komt Aalden niet voor. Wel Benneveld, Meppen en Zweelo. Op basis van het schuldmuddenregister (zie artikel van D P Blok in de Geschiedenis van Drenthe) waren er in Aalden 6 erven in 944. Omdat van Aalden geen oude kadastrale kaarten van 1832 meer beschikbaar zijn is onderstaande kaart vervaardigd met behulp van latere kadastrale kaarten. De situatie van omstreeks 1885 is afgebeeld. Het zuidelijke deel van de bebouwing zal de oorspronkelijke kern zijn geweest. De achtergrond van de kaart is de actuele hoogtekaart van 2022, waarbij bruin de hoogst gelegen percelen zijn en blauw, via geel en groen, de laagst gelegen. Uit een oorkonde uit het jaar 1379 blijkt dat de bisschop van Utrecht een Hofgoed bezat in Aalden met als leenman Gerd Guedinc (Gerard Geusinge van Ruinen). Deze Gerard was leenman van meerdere goederen van de bisschop in Drenthe en de hof te Aalden zal dan bewoond zijn geweest door een dienstman, meestal een familielid.

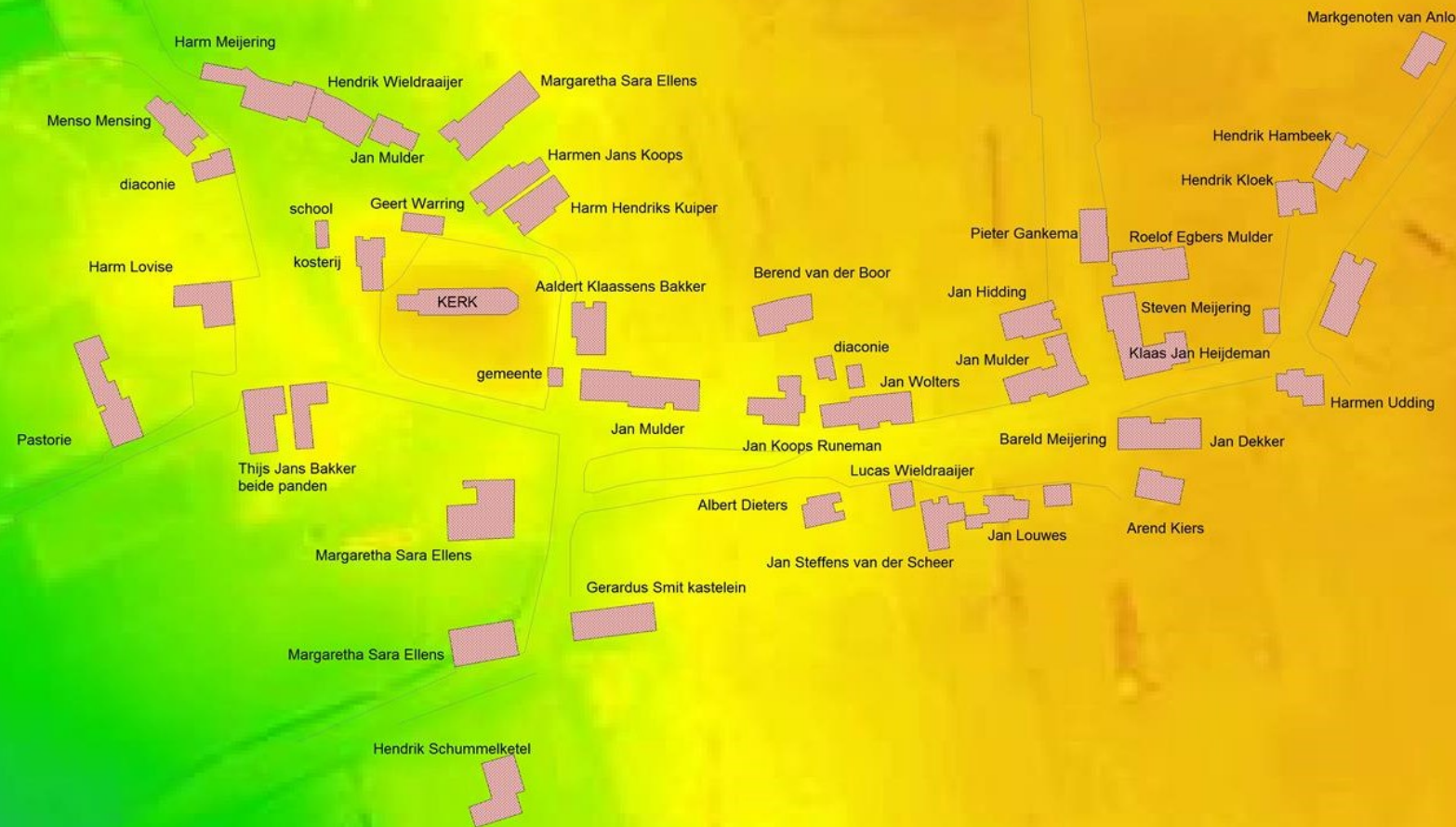
Vermelde oude familienamen vinden we in het register van bezaaide landen uit 1612.

Vermelde belastingplichtigen:

Heppinge	29 mud
Warsinge	28 mud
Schroeringe	18 mud
Entmans	16 mud
Neijenhuis	15 mud
Ronveringe	14 mud
Schuiringe	10 mud
Schaenge	10 mud
Foncke	9 mud
Smekinge	9 mud
Brants	7,5 mud
Wense	3 mud
De Grote	2 mud

Anloo 1832

*Met de namen van de
toenmalige eigenaren.*

De percelen van de oorspronkelijke leengoe-
deren van de bisschop van Utrecht met de
gebouwen, staan in 1832 nog steeds ten na-
me van nazaten van leenmannen / ridderfa-
milies van het eerste uur.

Op het omgrachte terrein heeft hoogstwaarschijnlijk een (houten) jachtslot gestaan, eigendom van de Prins van Nassau, vermeld op een kaart van Drenthe van omstreeks 1780. Omstreeks 1750 was Willem IV stadhouder van Drenthe en hij benoemde Rudolf de Mepsche tot drost van Westerwolde. Een zeer omstreden besluit, maar Willem en Rudolf waren bevriend. Rudolf bezat een borg bij Borger, niet ver van Anloo. Willem had een zwakke gezondheid en grote belangstelling voor geschiedenis. Hij zal voor zijn taak als Stadhouder vaak in Anloo zijn geweest en daarbij Rudolf heeft leren kennen, één van de weinige steunpilaren van de Nassau's in Drenthe.

Op deze kaart van Annen 1832 zien we dat Annen uit twee gescheiden delen bestaat.

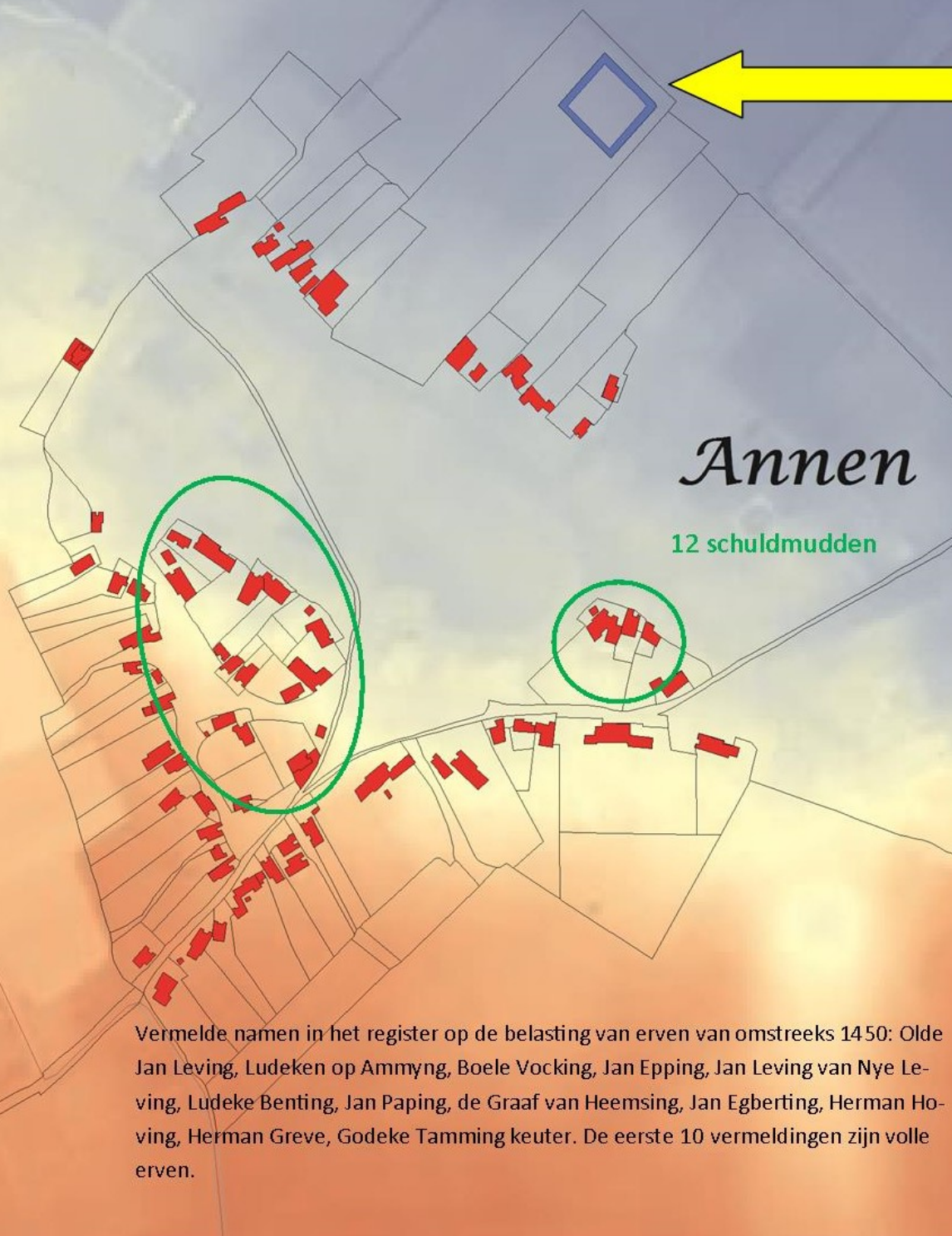
Het onderste deel lijkt in de kern een Saksische nederzetting te zijn.

Het bovenste deel lijkt een Frankisch leengoed te zijn geweest.

De oorspronkelijke Saksische landbouwers hebben zich hier neergezet op de oostflank van de Hondsrug met het stroomdal van de Hunze in het oosten. Waar de oorspronkelijk 12 hoeves hebben gelegen is niet te zeggen maar op grond van het kaartbeeld van 1832 lagen die binnen de groene omlijningen.

Dat er in Annen een leengoed lag blijkt uit oorkonden. Mogelijk heeft er een burcht of versterkt huis gestaan in het door een gracht omgeven perceel, midden boven op de kaart te zien.

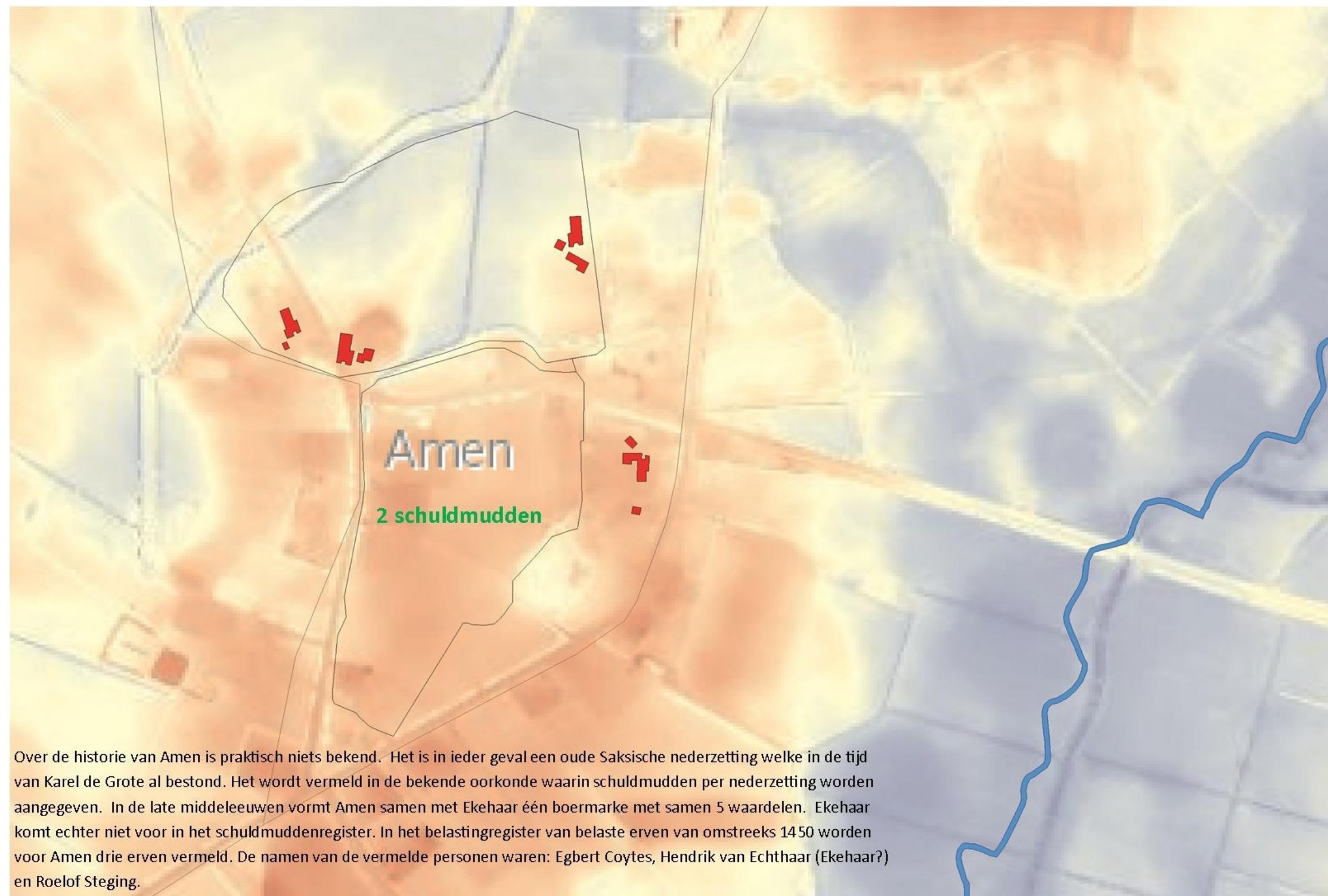
In Annen is na de kerstening van de Drenten geen kerk gebouwd. Mogelijk was de weerstand zo groot dat de Franse bezetters hiervan hebben afgezien. De bekeerden zullen dan in Anloo ter kerke zijn gegaan. Ook na de vestiging van het leengoed/landgoed bij Annen is kennelijk niet geprobeerd om hier een kapel op te richten. Op de kadastrale kaart van 1832 is ook geen perceel aangegeven waarop een kerkgebouw staat.

Ligging mogelijk leengoed/landgoed bij Annen.

In annalen of oorkonden is niets te vinden over een mogelijke leenman met goederen in Annen. De naam Annen wordt in 1309 vermeld in een oorkonde, waarin een geschil over het vernielen van een aalstal in de Hunze wordt behandeld. Onder de aangeklaagden uit Annen wordt een Alting vermeld. Deze Alting heeft in zijn familie de persoonsnaam Menso, een naam die ook voorkomt onder de adellijke geslachten die leenmannen waren van de Duitse vorsten en bisschoppen van Utrecht. Deze Alting kan een afstammeling zijn van de leenman die het leengoed bij Annen in bezit heeft gehad, of van één van de meiers. Maar deze meiers waren bijna altijd ook nazaten van een eerste leenman. Deze nazaten van leenmannen, bezitters van goed ontwikkelde boerenbedrijven, hebben in de dorpsgemeenschap een vooraanstaande plaats verworven. Tot ongeveer 1400 hielden deze nazaten niet buiten de oorspronkelijke Frankische gemeenschap. Na 1402 kwam daar verandering in toen de begrenzings van de boermarken opnieuw werden vastgesteld en er weer één rechtsorde was in Drenthe op basis van het toen vastgestelde Landrecht.

Vermelde namen in het register op de belasting van erven van omstreeks 1450: Olde Jan Leving, Ludeken op Ammyng, Boele Vocking, Jan Epping, Jan Leving van Nye Leving, Ludeke Benting, Jan Paping, de Graaf van Heemsing, Jan Egberting, Herman Hoving, Herman Greve, Godeke Tamming keuter. De eerste 10 vermeldingen zijn volle erven.

Over de historie van Amen is praktisch niets bekend. Het is in ieder geval een oude Saksische nederzetting welke in de tijd van Karel de Grote al bestond. Het wordt vermeld in de bekende oorkonde waarin schuldmudden per nederzetting worden aangegeven. In de late middeleeuwen vormt Amen samen met Ekehaar één boermarke met samen 5 waardelen. Ekehaar komt echter niet voor in het schuldmuddenregister. In het belastingregister van belaste erven van omstreeks 1450 worden voor Amen drie erven vermeld. De namen van de vermelde personen waren: Egbert Coytes, Hendrik van Echthaar (Ekehaar?) en Roelof Steging.

Anderen

5 schuldmudden

Anderen is een Saksische nederzetting welke in ieder geval al bestond in de tijd van Karel de Grote. In die tijd kende Anderen 5 boerenerven. De kern van het Anderen op de kaart van 1832 zal vermoedelijk het oudste deel zijn. Uit het register van belaste erven van omstreeks 1450 blijkt dat Anderen toen drie belaste erven had. De namen van de belastingplichtigen waren: Lubbert Wierdinck, Herman Hofstede en Roelof Dymmeringh.

Uit een oorkonde van 1217 blijkt dat de Maria kerk van Ruinen in Anderen het tiendrecht bezat van één pand, genaamd Woltmaringhe.

Uit een oorkonde van 1379 blijkt dat de bisschop van Utrecht in Anderen het goed Tavinghe bezat met als leenman Albert Tavinge.

Ook het goed Hoenrekinge met als leenman Hendrik Hoenderken.

Roelof Polleman was de leenman van het tiendrecht in Anderen. Deze Roelof was verwant aan de ridders van Norch en had meerdere leengoederen.

Anreep

1 schuld mudde

Anreep is een oorspronkelijk Saksische nederzetting van slechts één hoeve. In 1832 uitgegroeid tot 4 hoeven. In het erfbelastingregister van 1450 telde Anreep ook 4 erven. De namen van de belastingplichtigen waren: Roelof Sueren, Ludeken Scherven, Frederik Wiltekinge en Jan van Arvelde.

Uit een oorkonde van 1217 blijkt dat de Maria kerk van Ruinen het tiendrecht bezat van Anreep.

Anreep

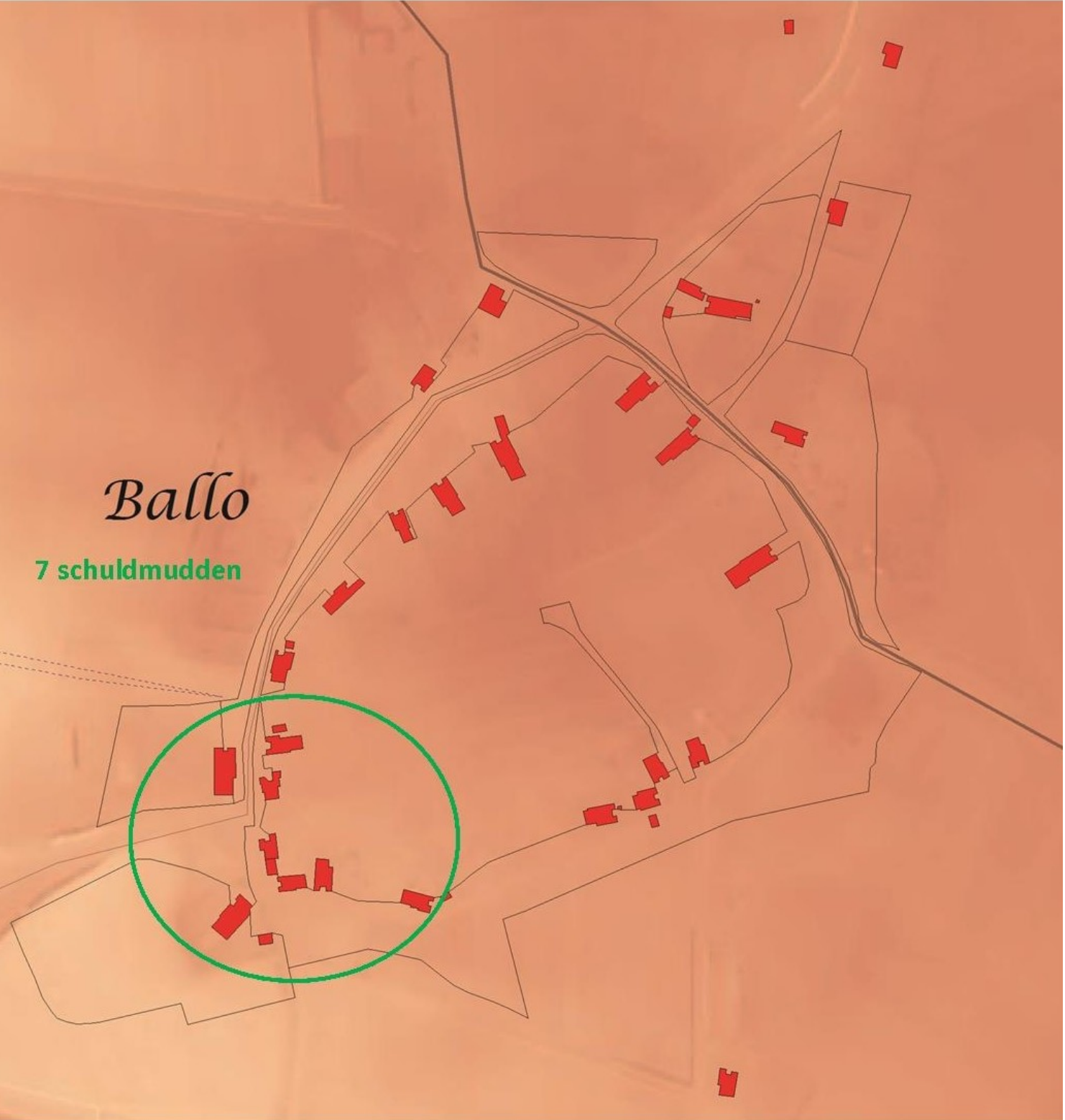

Ballo 1832 laat een typisch ovaalvormige bewoningsstructuur zien. De oudste kern zal in het zuidwesten (linksonder) liggen, waar een smalle geul richting het Deurzerdiep liep. Maar het kunnen ook 2 of 3 kleinere kernen zijn geweest van samen 7 hoeves. Ballo is in ieder geval gesticht voor de tijd van Karel de Grote vanwege de vermelding van 7 schuldmudden. Maar de kans is groot dat deze nederzetting altijd bewoond is geweest door nazaten die zich hier als een Germaanse stam gevestigd hebben na de laatste ijstijd. In de erfbelastingregisters van omstreeks 1450 komen de volgende namen voor: Wolter Laning, Herder Diesing, Engbert Ammynge, Johan Elskinge, Roelof Rummering, Jacob Sobring, Gabbe Bavinck, allen met een vol erf en Jan Aelkinge betaald 25 kr. Van Sieger Aelkinges goed, Jan Meijering.

Omstreeks 1300 bezat de Proosdij van St Pieter te Utrecht één pand in Ballo waarvan de gebruiker 3 uncias Gronings moest betalen.

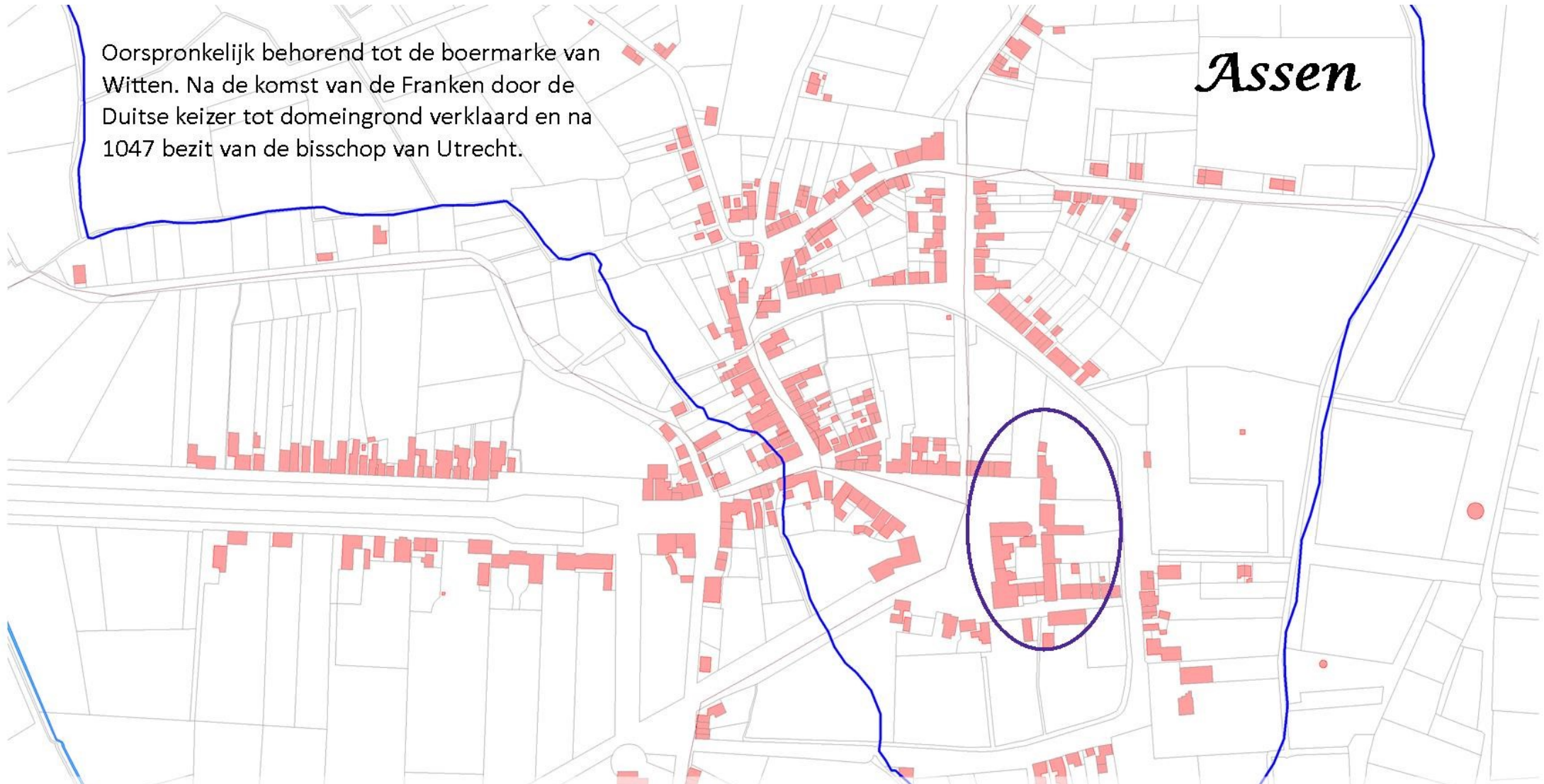
In 1379 bezat de bisschop van Utrecht drie goederen in Ballo met als leenman van het Remeringegoet Arend Huys van Norch, van “dat goet” Hendrik de Mepsche en van het Remmeringegoet is de naam van de leenman onleesbaar maar lijkt op Witfert.

Ballo
7 schuldmudden

Assen

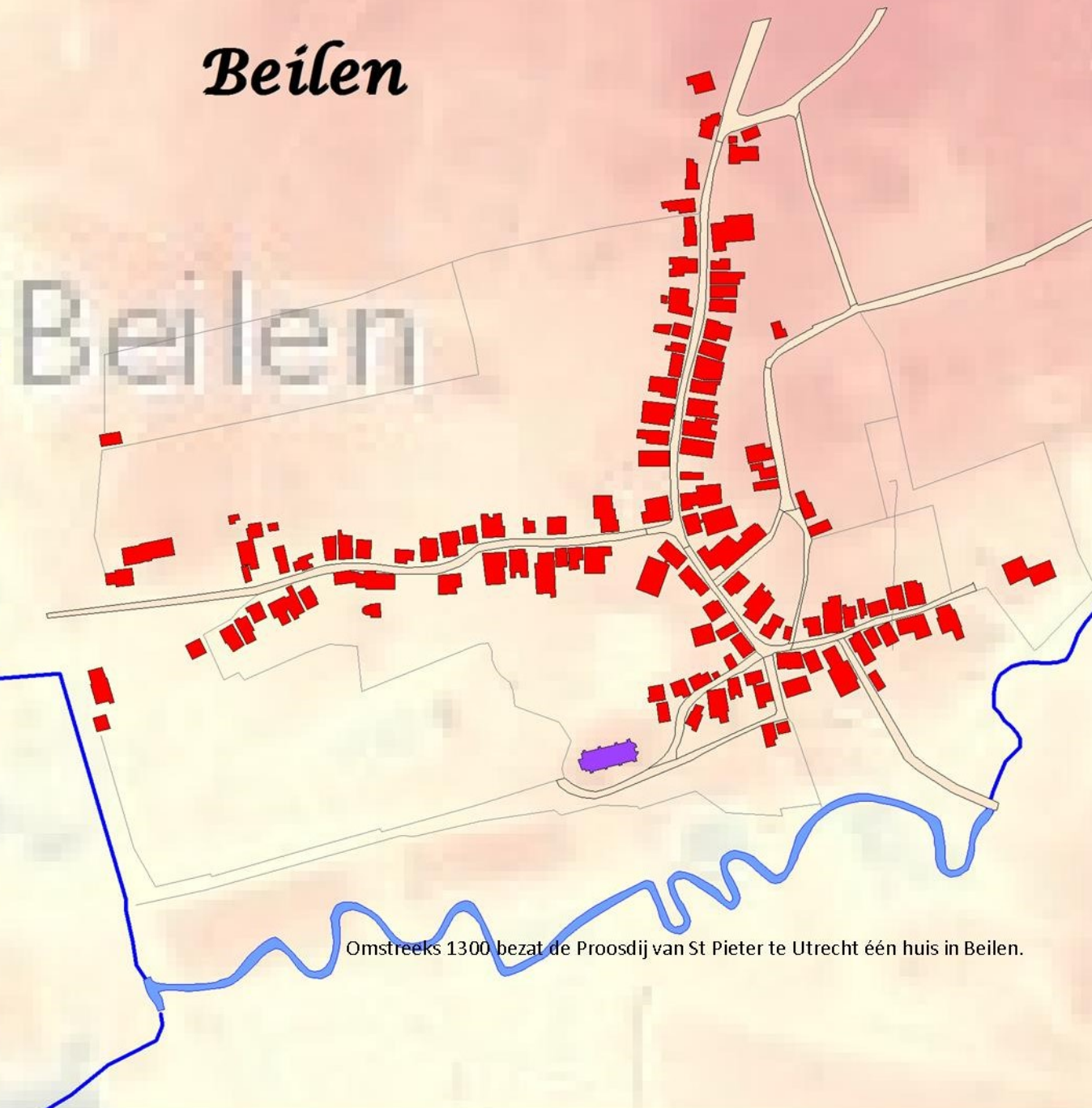
Oorspronkelijk behorend tot de boermarke van Witten. Na de komst van de Franken door de Duitse keizer tot domeingrond verklaard en na 1047 bezit van de bisschop van Utrecht.

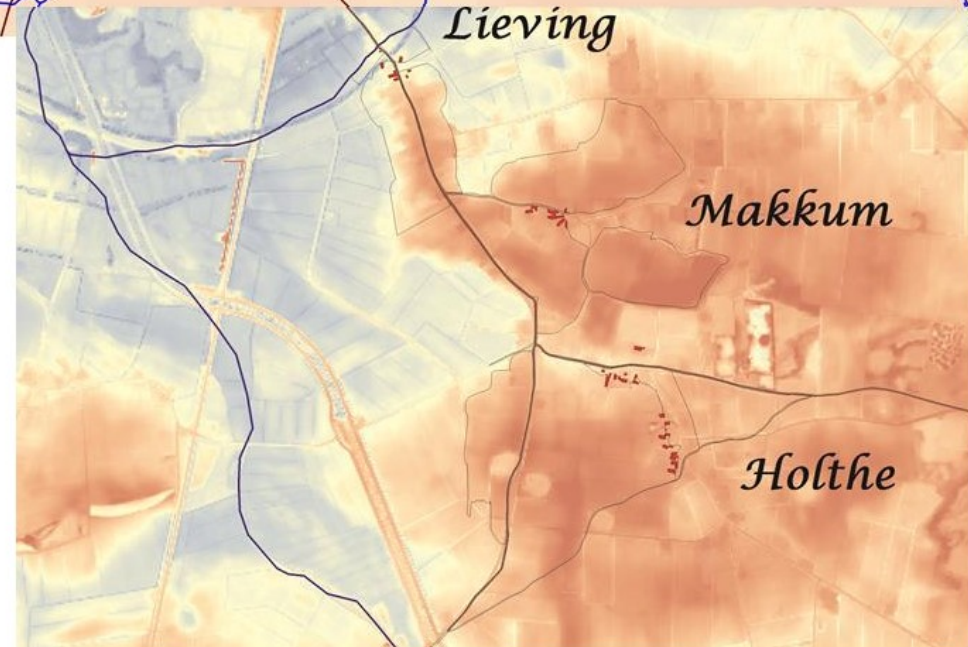
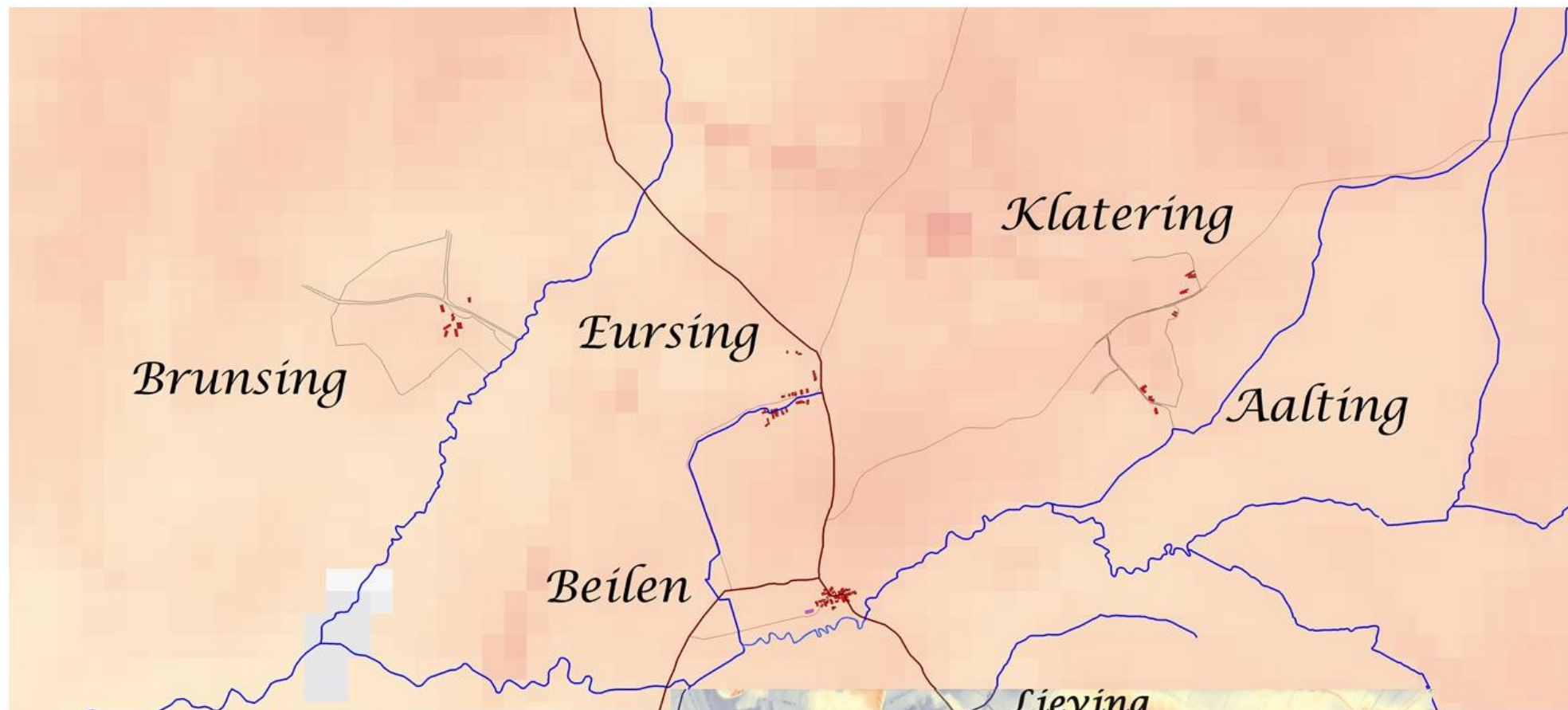
Assen op de kadastrale kaart van 1832. In blauw zijn de tracés van vroegere stroompjes er overheen getekend. Assen is geen oorspronkelijk Saksische nederzetting, maar is pas ontstaan na 1259, toen het nonnenklooster Maria in Campis zich hier vestigde. Bij dat klooster werd een hoeve gebouwd, ongeveer op de plek waar nu het Gerechtsgebouw staat, en enkele onderkomens van dienstmannen. In de loop der jaren hebben ambachtslieden, kooplieden en handelslui hier gezorgd voor verdere uitbreiding. De naam Assen kan mogelijk zijn bepaald door de eerste abdis, die zeker verwant was aan een adellijk geslacht en mogelijk banden had met het Haus Assen in Westfalen. (Vermoedelijk ver-
noemd naar de "Borch to Assen" die in 1023 tot het Ambsthof Honsel behoorde en door keizer Hendrik II, de heilige, geschonken werd aan het klooster Abdinkhof in Paderborn. Hieruit is het Haus Assen ontstaan. In 1384 was Rutger von Ketteler leenman. In 1653 ging Christof Bernhard von Galen op de burcht wonen.)

Hiernaast de kaart van Beilen zoals het er uit zag in 1832. Wat opvalt is de lintbebouwing langs de wegen. Geen kenmerken van een Saksische nederzetting met boerderijen, schuren en schaapskooien. Meer die van een plaats met veel handwerkslieden en handelaren. De kerk staat eenzaam in het zuiden, vlak bij de stroom.

Wanneer we in het gebied rond Beilen de nederzettingen bezien, dan valt het op dat deze klein, maar groot in aantal zijn. Eursinge, Bruntinge, Klatering, Lieving, Makkum en Holthe. Allemaal nederzettingen van Saksisch origine. Het lijkt erop dat Beilen is gesticht na de Franse bezetting, dus na het jaar 800, om hier het bestuurlijk en geestelijk centrum neer te zetten die dienst zal doen voor de hele omgeving. De pastoor zal grond ter beschikking hebben gekregen om te voorzien in zijn levensonderhoud en hierop zullen één of meer boerderijen zijn gebouwd. Omdat het volk hier, bij de kerk, elkaar regelmatig ontmoette, zal hier handel zijn gedreven. Dat zal weer aanleiding zijn geweest voor handwerkslieden en handelaren om zich hier te vestigen. Van Beilen is uit oorkonden bekend dat het een hofgoed bezat of was, eigendom van de bisschop van Utrecht. In 1139 wordt Beilen voor het eerst vermeld. Nu is Beilen in 1820 door brand volkomen verwoest, dus de kaart van 1832 is geen maatstaf dat het dorp daarvoor hetzelfde kaartbeeld te zien gaf. Maar in 1832, dus 12 jaar na de brand, zal Beilen in grote lijnen weer het gezicht van vroeger hebben verkregen. Beilen komt niet voor in het schuldmukenregister, zodat moet worden aangenomen dat het geen Saksische nederzetting was.

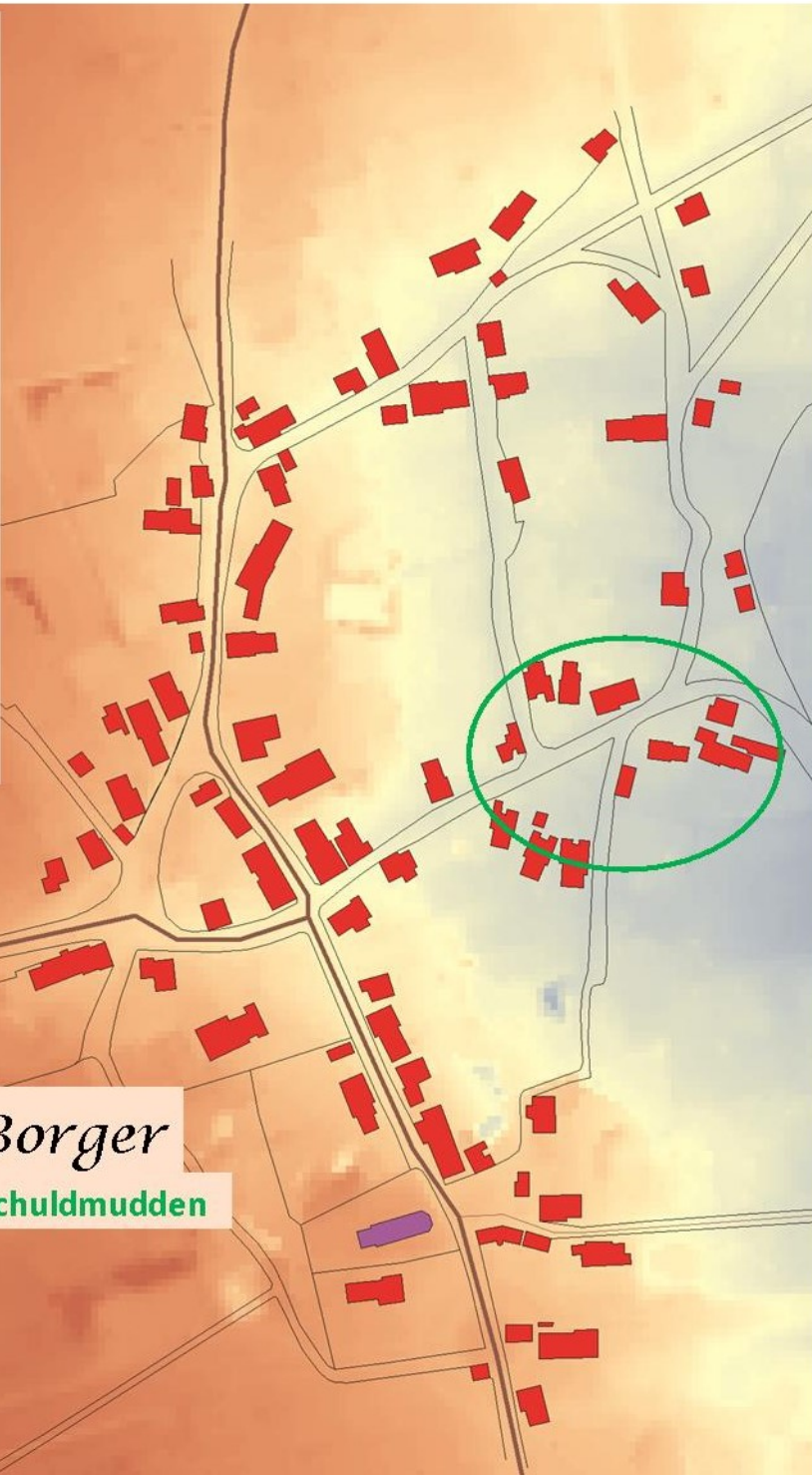
Omstreeks 1300 bezat de Proosdij van St Pieter te Utrecht één huis in Beilen.

Bij Beilen in deel 3 is al opgemerkt dat rondom deze plaats veel kleine nederzettingen lagen en nog liggen. Op de bovenste kaart een viertal ten noorden van Beilen en op de onderste kaart een drietal ten zuiden van Beilen. Deze nederzettingen worden niet vermeld in het schuld-muddenregister.

Wanneer dat register volledig is in de vermelding, dan zullen deze nederzettingen pas na de Frankische bezetting van Drenthe zijn ontstaan. Maar dat is niet waarschijnlijk, vooral niet wat de zuidelijke kleine nederzettingen betreft. Zij zullen onder de voet zijn gelopen door de Frankische bezetters van Drenthe. Hier was geen tegenstand en Beilen kon als centrum van bestuur en kerk in alle rust worden ontwikkeld.

Het aantal schuldmudden van vijf en een half roept vraagtekens op. Echten en Erm zijn de enige andere nederzettingen die ook geen vol aantal schuldmudden behoeven op te brengen. Gezien de verspreide ligging van deze drie nederzettingen kan het niets anders betekenen dan dat hier sprake is van kwijschelding. Het aantal oorspronkelijke Saksische hoeves van Borger zal dan minimaal 6 zijn geweest. In het erfbelastingregister van omstreeks 1450 komen 8 namen voor. Reyner Herynge, Roelof Boltynge, Roelof Wolderinge, Herman Habinge, Coenraet Wetebrynck, Cornelis Wever, Jan Scloet en Reyner Smyt.

Borger

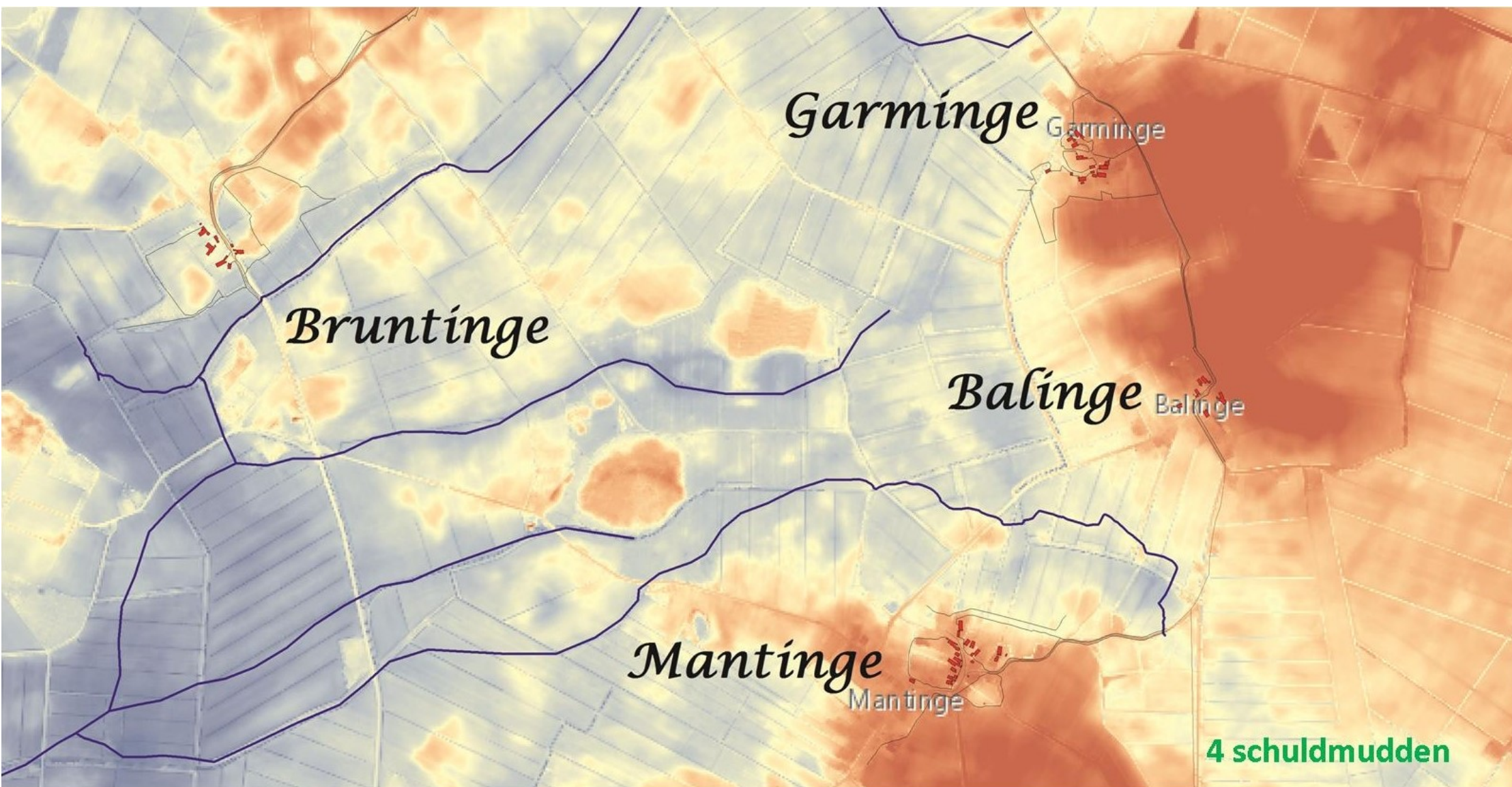
5,5 schuldmudden

Borger is in 1832 al een groot dorp. Het lijkt een dorp van oorspronkelijk Saksische landverhuizers. In het schuldmuddenregister wordt Borger aangeslagen voor 5,5 mudden. Relatief klein voor zo'n groot dorp in 1832. Het oostelijk deel van het dorp is mogelijk het oudst. Maar het kaartbeeld geeft meerdere mogelijke kernen aan.

De kerk is door de Frankische bezetter in het zuiden gebouwd. Bij de kerk zullen dan dienstmannen van het gezag, waaronder de pastoor, enkele hoeves hebben gebouwd om te voorzien in hun levensonderhoud.

Het is bekend dat de kerstening van de Drenten heel moeilijk is verlopen en dat vooral in die streken waar de concentratie van landverhuizers groot was, het Frankische gezag nooit is aanvaard. De verbondenheid onder de Saksen moet groot zijn geweest. Dat kwam zichtbaar naar buiten in de Slag bij Ane, waar Rudolf van Coevorden steun kreeg van de Drenten. Niet dat Rudolf hun vriend was, maar omdat zij de gelegenheid aangrepen om hun vrijheid terug te krijgen. Dat zij, de Drenten, goed georganiseerd waren, blijkt ook uit het vervolg na de Slag bij Ane. De opvolger van de vermoorde bisschop Otto van Utrecht vroeg een paar jaar later de Drenten toestemming om van Coevorden, over hun grond, Drents gebied, naar Groningen te reizen.

U kunt dit vinden in de Quedam narracio de Covorde enz. elders op deze website. (Vertaald uit het Latijn)

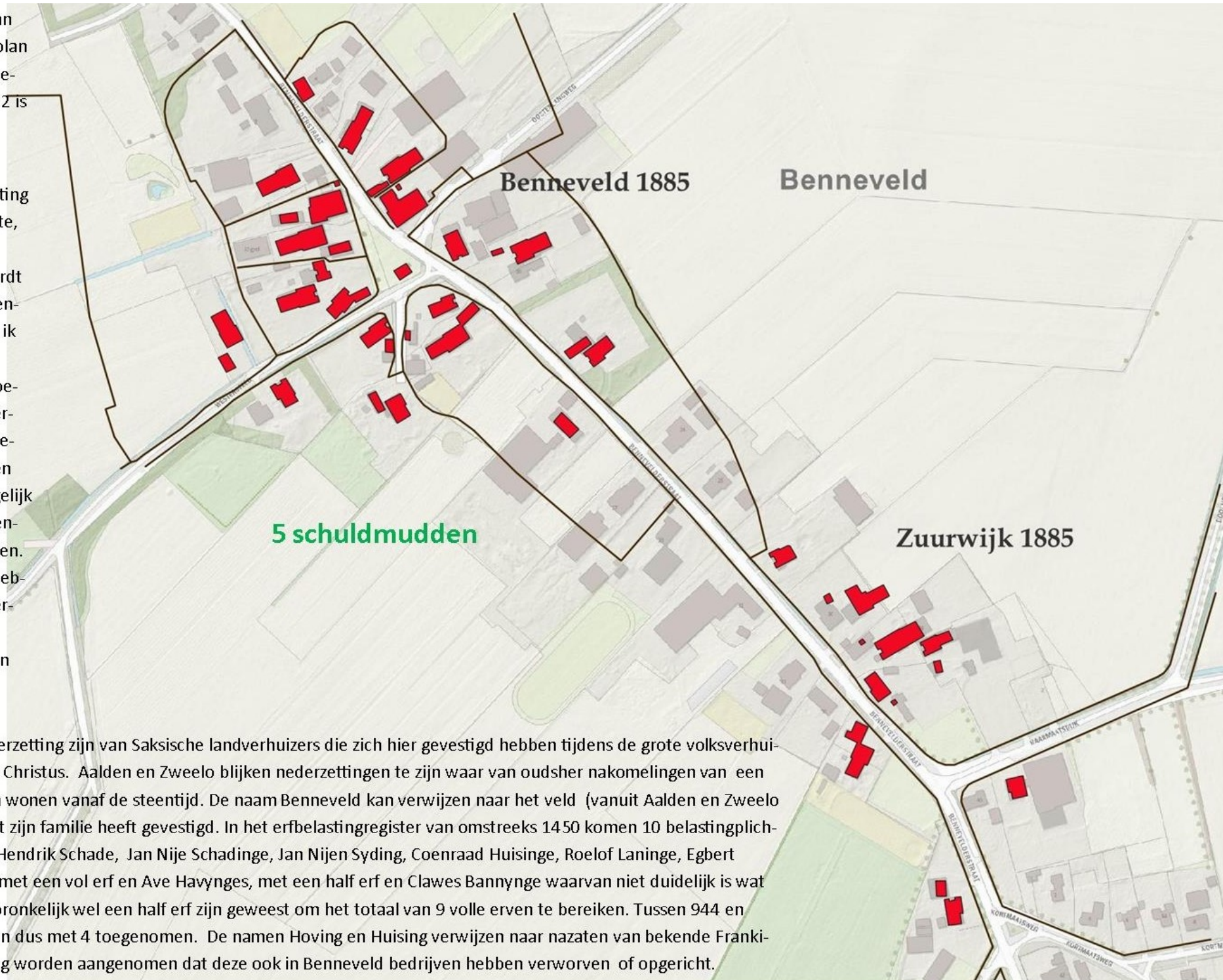
Het Broek

De vier nederzettingen Garminge, Balinge, Bruntinge en Mantinge worden in het schuldmuddenregister samen vermeld als "Het Broek", volgens het kaartje dat door D P Blok is vermeld in het hoofdstuk hieromtrent in de "Geschiedenis van Drenthe". Het lijkt erop dat deze oude Saksische nederzettingen voor het jaar 1000 dus elk uit één hoeve bestond. In het register van omstreeks 1450 van belasting op de erven worden deze nederzettingen niet vermeld. In het register van bezaaide landen uit 1612 komt het Broek wel weer voor met de volgende namen: Remmelt Balinge, Hendrik Feeninge, Albert Tyen, Albert Willems, Krynen Warmolds, Willem Balinge, Tyde Knuppels, Willem Tyen, Albert Tyen, Lambert Hofmans, Hendrik Johannes, Jan Nyenhuis, Harmen Bults, Marisse Nysinge, Frerik Schoper, Jan Bults, Pieter Rossing en Albert Rossing. In 1379 heeft Gerd Guedinc (Gerard Geusinge van Ruinen) het tiendrecht van een pand in Balinge in leen van de bisschop van Utrecht.

Evenals van Aalden is ook van Benneveld geen kadastraal plan van 1832 beschikbaar. Als benadering van de situatie 1832 is de grondschattingskaart van omstreeks 1885 gebruikt.

De oorspronkelijke nederzetting Benneveld ligt op een hoogte, naast het stroomdal van het Drostendiep. Benneveld wordt vermeld in het schuldmudden-register en in dit artikel volg ik de visie van Blok dat deze schuldmudden het aantal hoeves van de nederzetting weer-geven omstreeks 944. Benneveld is van oorsprong dus een Saksische nederzetting, mogelijk zelfs van voor het jaar 0, evenals Aalden, Zweelo en Meppen. Waar de 5 hoeves van 944 hebben gelegen is niet met zekerheid te zeggen, maar waarschijnlijk rond de kruising van de toenmalige zandwegen.

Benneveld kan ook een nederzetting zijn van Saksische landverhuizers die zich hier gevestigd hebben tijdens de grote volksverhuizing in de eerste eeuwen na Christus. Aalden en Zweelo blijken nederzettingen te zijn waar van oudsher nakomelingen van een Germaanse stam zijn blijven wonen vanaf de steentijd. De naam Benneveld kan verwijzen naar het veld (vanuit Aalden en Zweelo gezien) waar Benno zich met zijn familie heeft gevestigd. In het erfbelastingregister van omstreeks 1450 komen 10 belastingplichtigen voor. Egbert Hoyng, Hendrik Schade, Jan Nije Schadinge, Jan Nijen Syding, Coenraad Husinge, Roelof Laninge, Egbert Oving, Roelof Olden Syding met een vol erf en Ave Havynge, met een half erf en Clawes Bannynge waarvan niet duidelijk is wat hij bezat, maar het zal oorspronkelijk wel een half erf zijn geweest om het totaal van 9 volle erven te bereiken. Tussen 944 en 1450 is het aantal volle erven dus met 4 toegenomen. De namen Hoving en Husing verwijzen naar nazaten van bekende Frankische leenmannen, zodat mag worden aangenomen dat deze ook in Benneveld bedrijven hebben verworven of opgericht.

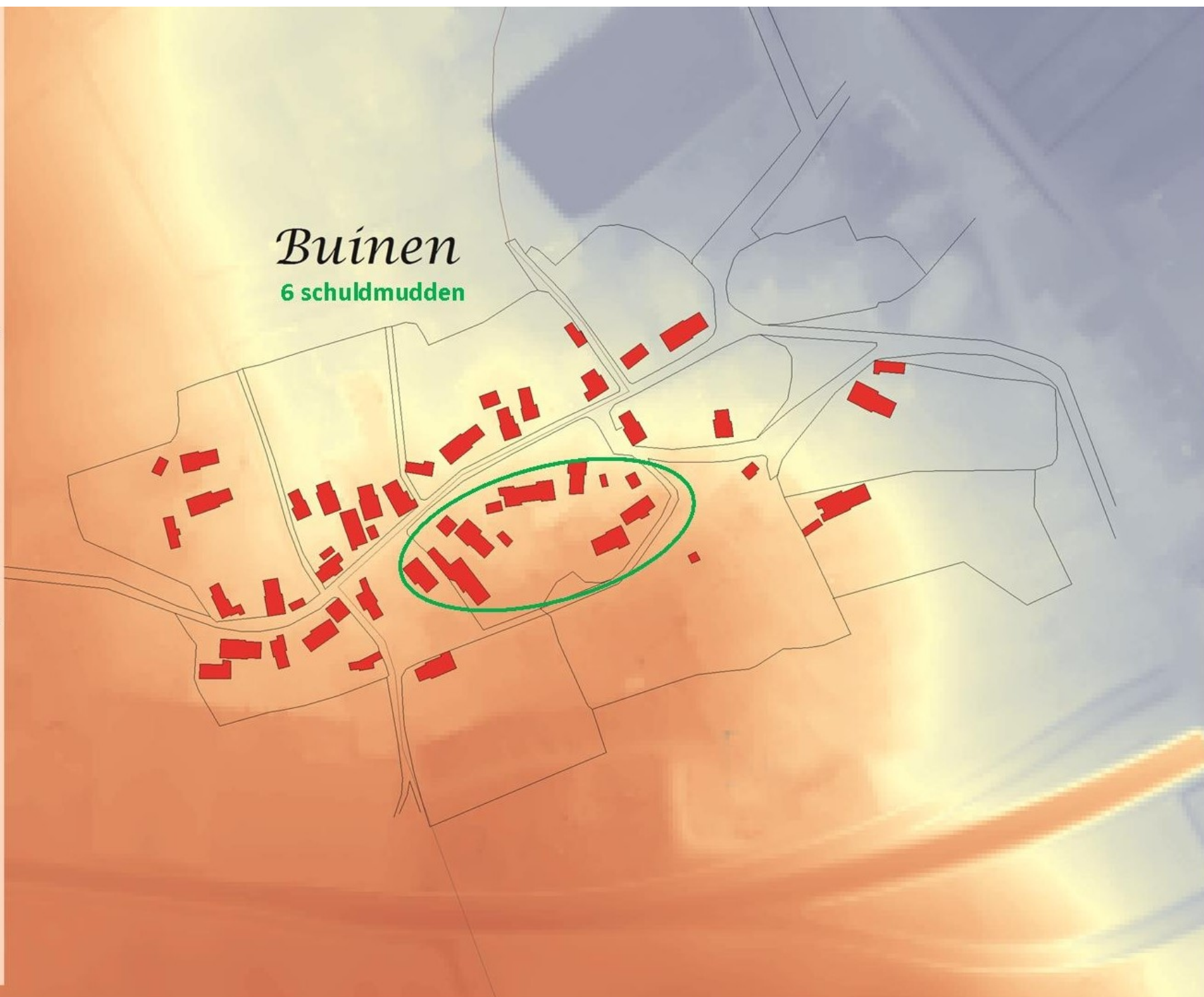
Buinen in 1832 geeft een beeld te zien van grotendeels lintbebouwing met in het oosten een mogelijk kleine kern van een oorspronkelijk Saksische nederzetting. Op de flanken van de Hondsrug en aan de rand van het veen. De Saksische nederzetting Buinen was van dezelfde omvang als het nabij gelegen Borger. Waar de zes oorspronkelijke hoeves hebben gelegen is moeilijk aan te geven, maar het meest aannemelijke is toch de zuidkant van het dorp zoals het in 1832 bestond.

In het erfbelastingregister van omstreeks 1450 worden de volgende namen vermeld: Arend Smeding, Wicher Husing, Lambert Egberting, Lambert Eming, Albert Heling, Roelof Wilting, Jan Sicking, Hendrik Hoving, Warmolt Hamering, Lambert Heyting, Arend Hepping.

De laatste twee zijn meiers van de bisschop van Utrecht.

Buinen

6 schuldmudden

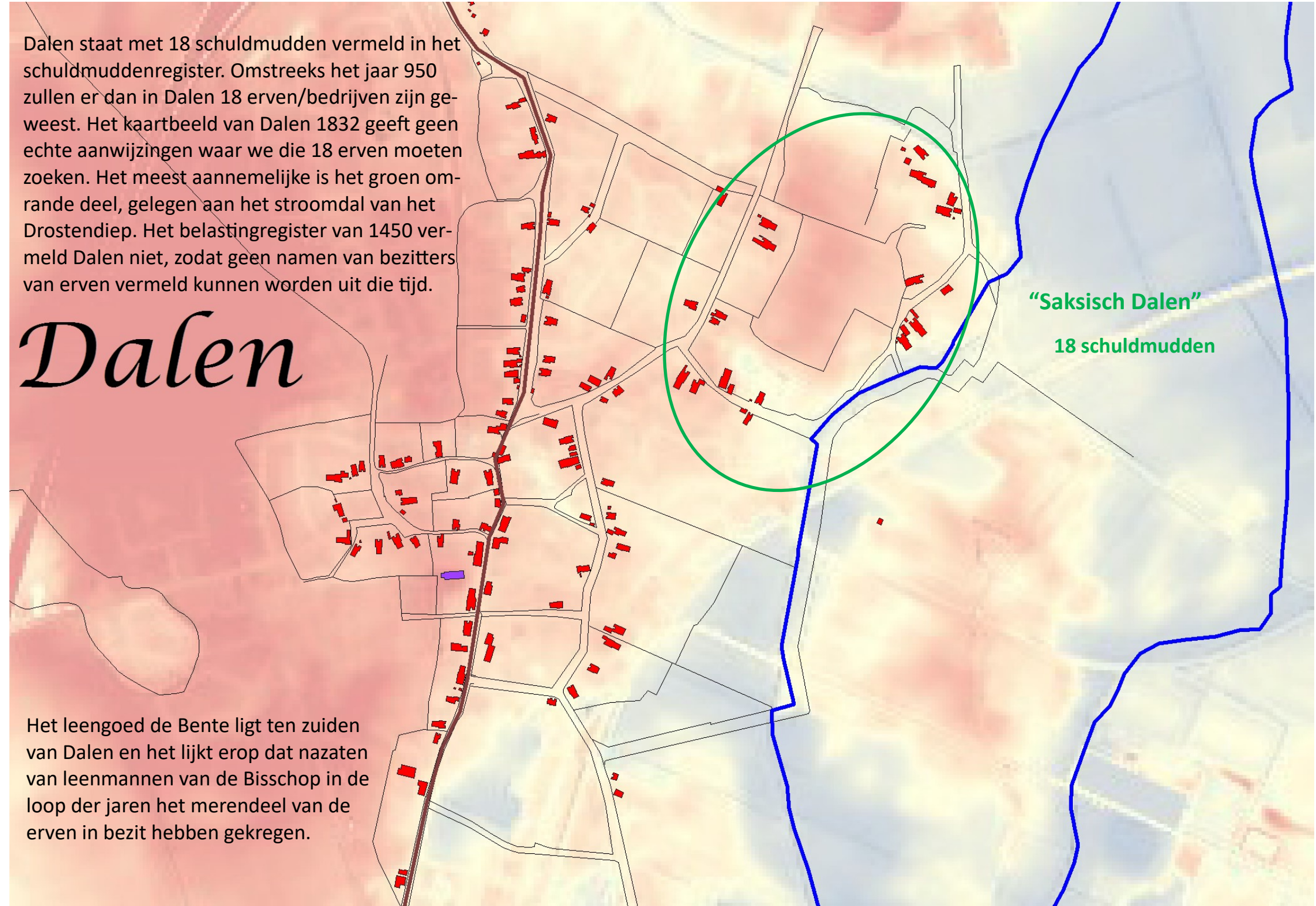

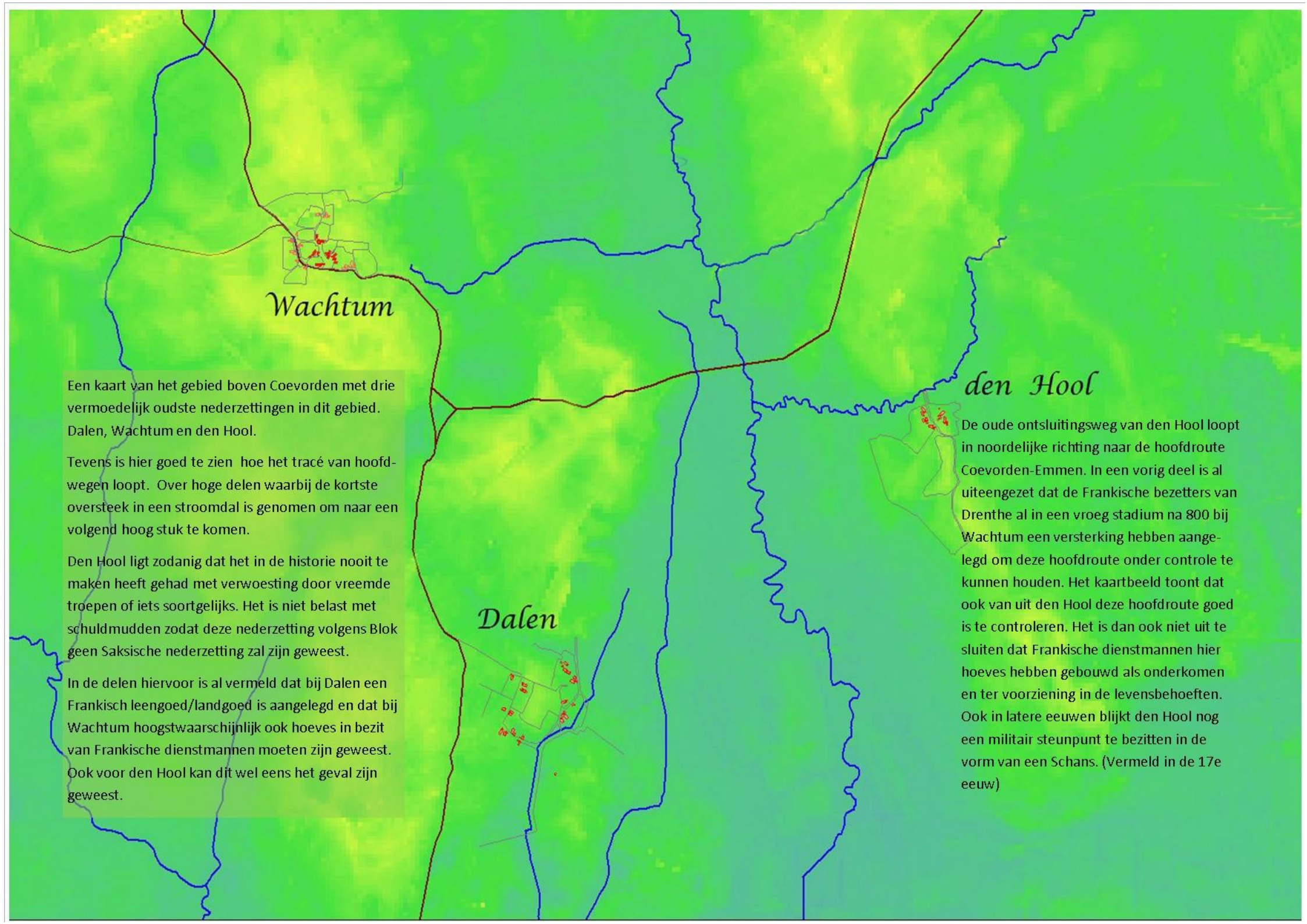
Dalen staat met 18 schuldmudden vermeld in het schuldmuddenregister. Omstreeks het jaar 950 zullen er dan in Dalen 18 erven/bedrijven zijn geweest. Het kaartbeeld van Dalen 1832 geeft geen echte aanwijzingen waar we die 18 erven moeten zoeken. Het meest aannemelijke is het groen omrande deel, gelegen aan het stroomdal van het Drostendiep. Het belastingregister van 1450 vermeld Dalen niet, zodat geen namen van bezitters van erven vermeld kunnen worden uit die tijd.

Dalen

Het leengoed de Bente ligt ten zuiden van Dalen en het lijkt erop dat nazaten van leenmannen van de Bisschop in de loop der jaren het merendeel van de erven in bezit hebben gekregen.

"Saksisch Dalen"
18 schuldmudden

Wachtum

Een kaart van het gebied boven Coevorden met drie vermoedelijk oudste nederzettingen in dit gebied. Dalen, Wachtum en den Hool.

Tevens is hier goed te zien hoe het tracé van hoofdwegen loopt. Over hoge delen waarbij de kortste oversteek in een stroomdal is genomen om naar een volgend hoog stuk te komen.

Den Hool ligt zodanig dat het in de historie nooit te maken heeft gehad met verwoesting door vreemde troepen of iets soortgelijks. Het is niet belast met schuldmodden zodat deze nederzetting volgens Blok geen Saksische nederzetting zal zijn geweest.

In de delen hiervoor is al vermeld dat bij Dalen een Frankisch leengoed/landgoed is aangelegd en dat bij Wachtum hoogstwaarschijnlijk ook hoeves in bezit van Frankische dienstmannen moeten zijn geweest. Ook voor den Hool kan dit wel eens het geval zijn geweest.

Dalen

den Hool

De oude ontsluitingsweg van den Hool loopt in noordelijke richting naar de hoofdroute Coevorden-Emmen. In een vorig deel is al uiteengezet dat de Frankische bezetters van Drenthe al in een vroeg stadium na 800 bij Wachtum een versterking hebben aangelegd om deze hoofdroute onder controle te kunnen houden. Het kaartbeeld toont dat ook van uit den Hool deze hoofdroute goed is te controleren. Het is dan ook niet uit te sluiten dat Frankische dienstmannen hier hoeves hebben gebouwd als onderkomen en ter voorziening in de levensbehoeften. Ook in latere eeuwen blijkt den Hool nog een militair steunpunt te bezitten in de vorm van een Schans. (Vermeld in de 17e eeuw)

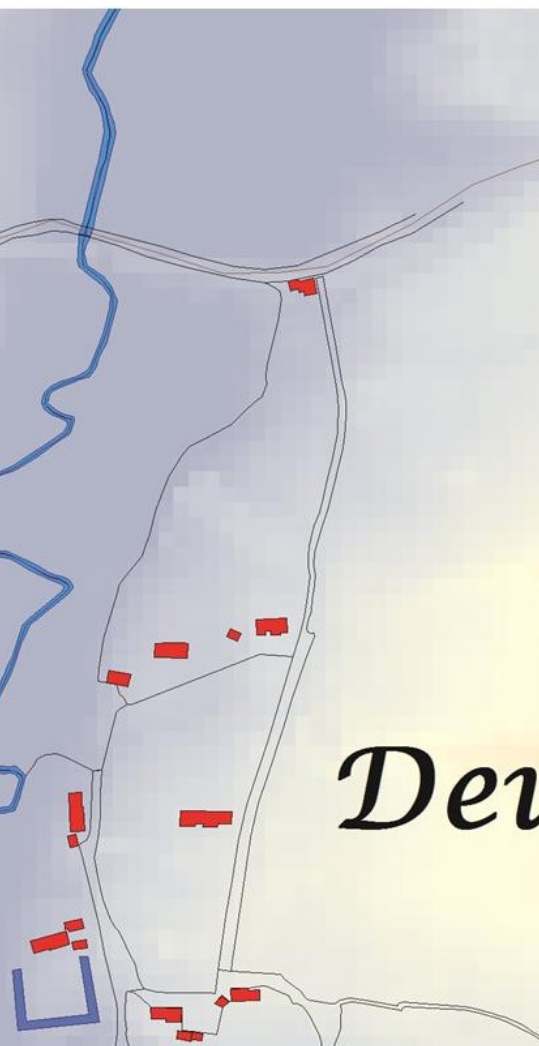
Het gebied Deurze was in 800 onbewoond en de Fran-
kische bezetter van Drenthe, Karel de Grote, verklaar-
de na de definitieve onderwerping van de Drenten,
dat alle niet bij de Saksische boeren in gebruik zijnde
gronden ten behoeve van hun dagelijks levensonder-
houd, vanaf dat moment allodiaal bezit van de keizer
was, dus domeingrond. Delen van die gronden wer-
den in leen uitgegeven aan dienstmannen en ridders
uit zijn leger, op bepaalde voorwaarden. Omstreeks
1259 blijkt dat er in Deurze een landgoed/landhoeve
is waarvan Otto Graaf van Bentheim de leenman is.
Otto's zuster Gertrud is gehuwd met ridder Herman
van Methete, kastelein van Otto. Otto van Bentheim
had het leengoed Deurze kennelijk in onderleen ge-
geven aan Hako van Hardenberg. Deze ruilt met toe-
stemming van Otto de landhoeve in Deurse met de
gebouwen en grond van het klooster bij Coevorden.
De nonnen van het klooster gaan naar Deurse, waar
zij tijdelijk verblijven totdat het nieuw te bouwen
klooster Assen gereed is.

Op het kaartje rechts, waarop de kadastrale situatie
van 1832 afgebeeld is, zal het toenmalige hoofdge-
bouw gestaan hebben binnen de afgebeelde grach-
ten. De bijbehorende gronden van het leengoed zul-
len zeer ruim rondom dit leengoed hebben gelegen.
De huidige naam Kamps heide verwijst naar Campis
heide, het veld behorend tot het klooster Maria in
Campis.

In een oorkonde van 1325 wordt een Hugo van Deurse vermeld.

In 1379 is Hugo Wensinc bezitter van het Wensingegoet als leenman van de
bisschop van Utrecht.

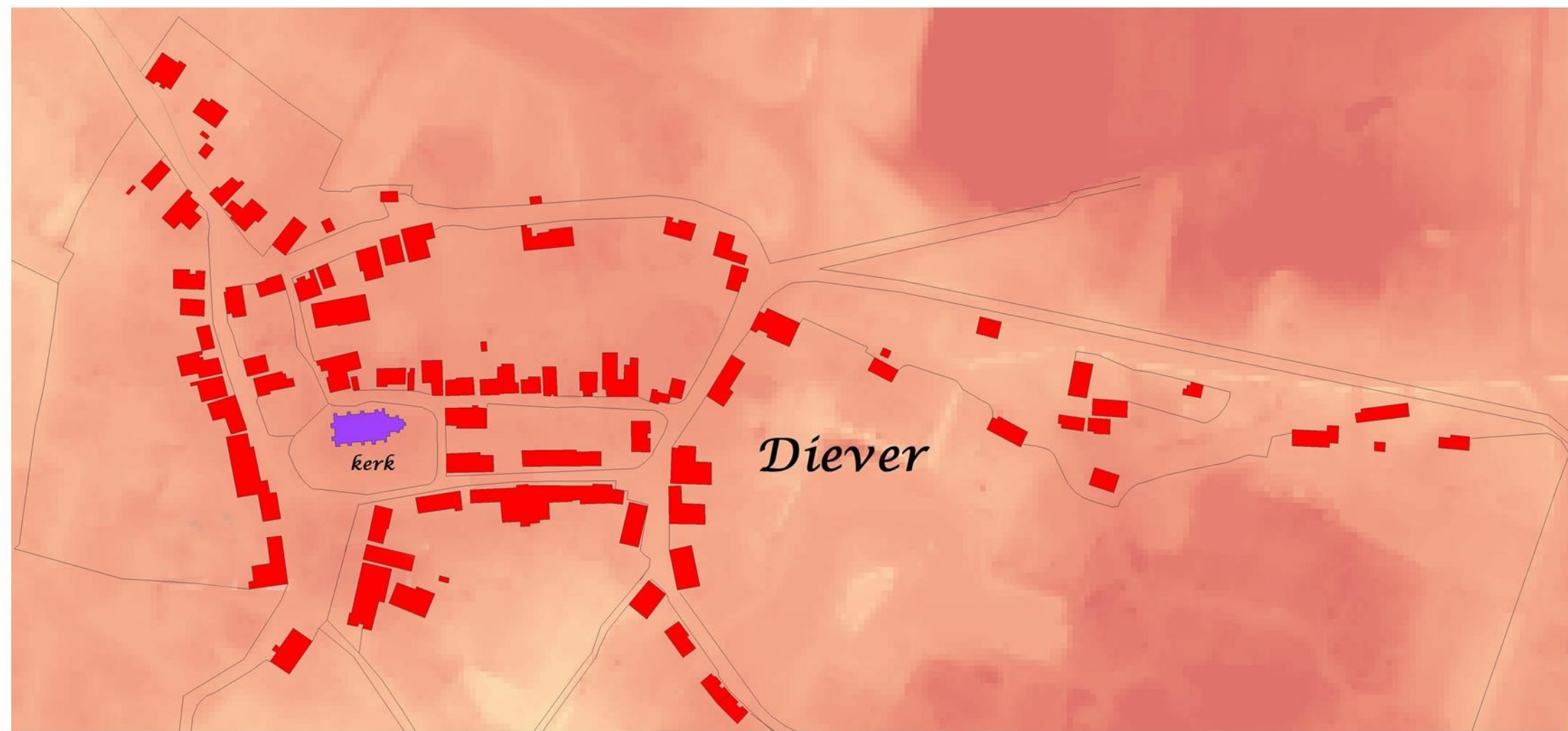
In het erfbelastingregister van omstreeks 1450 komt Deurse voor samen met
Nielande. Vermeld staan Alking Schulting, Herman van Elven, Ludeken Schu-
ring, Roelof Husing en Biens Alert. (De juiste benamingen kunnen afwijken
van wat er geschreven staat)

Deurze

Deurze is vermoedelijk geen Saksische neder-
zetting, maar ontstaan als landgoed/leengoed
van de bisschop van Utrecht, nadat deze in
1047 van de Duitse keizer de wereldlijke
macht had verkregen over het graafschap
Drenthe. In welk jaar precies de bisschop
Deurze in leen heeft gegeven aan één van zijn
dienstmannen of ridders uit zijn leger is (nog)
niet uit bronnen te achterhalen. Deurze komt
in beeld na de Slag bij Ane in 1227 en de daar-
op volgende wraak van de bisschop van
Utrecht in 1228. De Drenten werden verplicht
een klooster te bouwen, welk klooster uitein-
delijk gestalte kreeg in Assen, maar waarbij
ook Deurze in beeld kwam als mogelijke stich-
tingsplaats. Uit oorkonden hieromtrent blijkt
dat Deurze een leengoed was, met als (onder)
leenman Hako van Hardenberg. Otto van Bent-
heim, de feitelijke leenman, stemde in 1259 in
met ruiling van goederen tussen zijn leenman
Hake van Hardenberg en de abdis en het con-
vent van het klooster Maria in Campis bij Coe-
vorden, waarbij het klooster verkreeg:

“de landhoeve Durse, met den daartoe be-
hoorenden molen, met de groenlanden, met
de wateren, met de weiden en met alles, wat
in de marke van Durse tot die hoeve behoort,
mitsgaders de pacht van Nortwalde bij Rolde
ten bedrage van vier ponden Groningsche
munt 's jaars onder voorwaarde echter, dat 's
Graven Kastelein, de Ridder Hermannus van
Methete, uit gemelde hoeve jaarlijks op Aller-
zielendag (2 November) eene pacht van drie
ponden, Groningsche munt zoude trek-
ken.” (Tekst J S Magnin Kloosters in Drenthe)

Diever op de kaart van 1832 is een vrij groot dorp. In het bebouwingsbeeld is echter geen deel te ontdekken dat wijst op een oorspronkelijk Saksische nederzetting. Dat komt omdat het Saksische Diever gezocht moet worden in Oldendiever. Diever zelf is ontstaan na het aanleggen van een leengoed en de bouw van een kapel. Wanneer deze aanleg heeft plaatsgevonden is niet met zekerheid te zeggen. In 2004/2005 is ten noordwesten van Diever, in het gebied waar een nieuwe woonwijk zou worden aangelegd, het verplichte archeologische onderzoek uitgevoerd. De plattegrond van een zeer groot gebouw is blootgelegd. Het onderzoek doet vermoeden dat dit gebouw, waarschijnlijk een grote hoeve, omstreeks 1150 gebouwd moet zijn. (Zie hiervoor de volgende pagina)

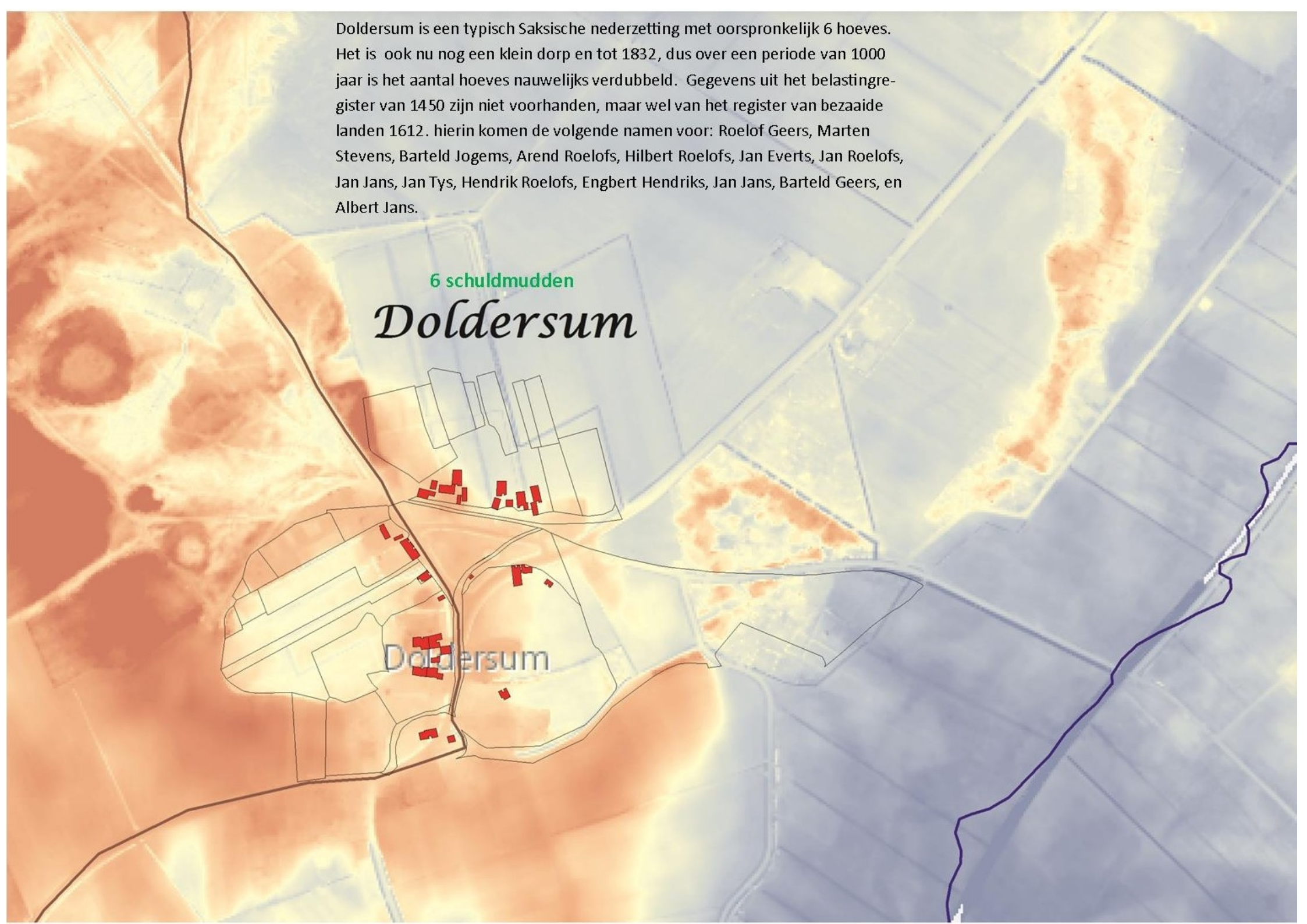
Rondom de kerk hebben dienstmannen grond in gebruik gekregen voor het bouwen van één of meerdere bedrijfspanden om te voorzien in hun dagelijkse levensbehoeften. Daar heeft het huidige Diever zich ontwikkeld tot een centrum van handel en nijverheid. De kerk van Diever deed ook dienst voor de kleinere gemeenschappen in de omgeving.

Doldersum is een typisch Saksische nederzetting met oorspronkelijk 6 hoeves. Het is ook nu nog een klein dorp en tot 1832, dus over een periode van 1000 jaar is het aantal hoeves nauwelijks verdubbeld. Gegevens uit het belastingregister van 1450 zijn niet voorhanden, maar wel van het register van bezaaide landen 1612. hierin komen de volgende namen voor: Roelof Geers, Marten Stevens, Barteld Jogems, Arend Roelofs, Hilbert Roelofs, Jan Everts, Jan Roelofs, Jan Jans, Jan Tys, Hendrik Roelofs, Engbert Hendriks, Jan Jans, Barteld Geers, en Albert Jans.

6 schuldmudden

Doldersum

Doldersum

In 1276 wordt een Sieger van Donderen vermeld in een oorkonde van de bisschop van Utrecht. Deze Sieger zal als leenman goederen in Donderen hebben bezeten. Daar Donderen in de kern het beeld van een Saksische nederzetting weergeeft, zal het leengoed van Sieger buiten de oude begrenzing van de dorpsbegrenzing voor het jaar 1000 hebben gelegen. Het meest aannemelijk is dat de twee meest linksboven op de kaart aangegeven boerderijen de plek aangeven waar het leengoed lag, gelet ook op de vorm van de huiskavel. In 1330 bezit Syger het goed Ricbertinc, de Commandant van het huis Theutonicorum in Bunnen bezit het goed Hovinge in Donderen en bezit ook de tienden, de broers Ludolf en Rudolf van Donderen bezitten het tiendrecht van het kleine huis in Zuden, Allard bezit het goed Campinc in Donderen en Johannes van Donderen bezit het goed Altinc. Vermoedelijk lagen al deze goederen aan de noordkant van Donderen.

Het is mogelijk dat dit leengoed is ontstaan omstreeks het jaar 1227, toen de bisschop van Utrecht in hevige strijd was verwickeld met de Drentse boeren. De bisschop zocht overal naar hulp en het is niet ondenkbeeldig dat hij in deze omgeving hulp gekocht heeft bij zijn leenmannen van Bunne en Winde (Lunsche) door grond in leen te geven aan familieleden van deze leenmannen.

